Dobrogea nevăzută

21 de oameni care au construit-o

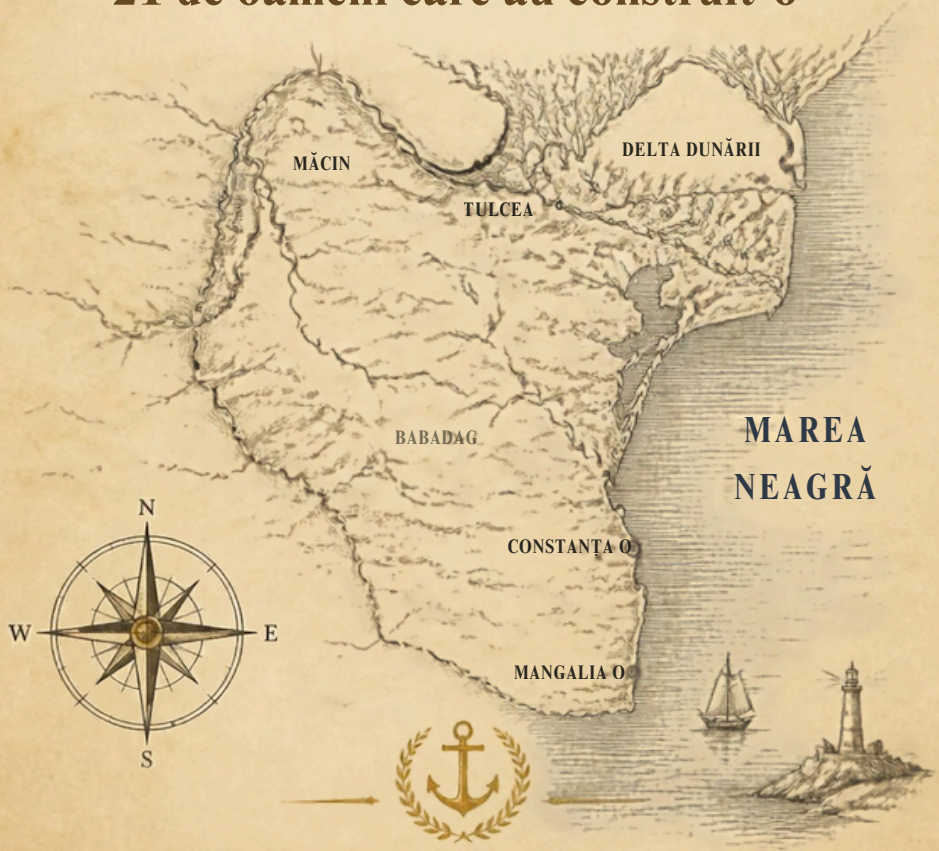

Toni Vodă

Cuvânt înainte

Dobrogea pe care o știm toți are mare, port, Cazino și vacanțe. Dar sub ea mai e una. Una pe care n-o vezi din mașină, în drum spre plajă.

E Dobrogea unui inginer care a stat sub podul lui, într-o șalupă, cât trenurile treceau pe deasupra. A unui învățător de sat care a luptat în război lângă satul în care predase. A unui poet tătar care își scotea ziarul în propria tipografie. A unui muzeograf care a crezut că e o glumă de 1 aprilie când i s-a spus că a ieșit o statuie din pământ.

Am strâns aici 21 de oameni. Unii au nume pe străzi, pe școli și pe licee, dar puțini mai știu ce au făcut. Alții nu au nici atât.

Le-am povestit viețile așa cum vă povestesc în fiecare zi pe pagina mea: scurt, pe înțeles, fără înfloriturи. Tot ce scrie aici a fost verificat în surse, iar sursele principale le găsiți la sfârșitul cărții. Acolo unde istoria nu e sigură, am spus-o.

Capitolele merg în ordinea timpului, de la Ovidiu, exilat la Tomis, până la sculptorul care și-a dăruit opera Constanței. La final aveți o cronologie, ca să vedeți cum s-a clădit, pas cu pas, Dobrogea de azi.

Cartea e gratuită. Dacă v-a plăcut, dați-o mai departe cuiva drag.

Toni Vodă

Cuprins

Cuvânt înainte	2
I. Ovidiu	4
II. Remus Opreanu	8
III. Anghel Saligny	12
IV. Grigore Antipa	16
V. Ioan S. Nenițescu	20
VI. Petru Vulcan	24
VII. Ioan I. Movilă	28
VIII. Marin Ionescu-Dobrogianu	32
IX. Ion Bănescu	36
X. Daniel Renard	40
XI. Panait Cerna	44
XII. Carmen Sylva	48
XIII. Mehmet Niyazi	52
XIV. Vasile Pârvan	56
XV. Nicolae Istrățoiu	60
XVI. Ioan N. Roman	64
XVII. Constantin Brătescu	68
XVIII. Ioan Borcea	72
XIX. Demostene Tranulis	76
XX. Vasile Canarache	80
XXI. Ion Jalea	85
Cronologie	89
Surse	91

CAPITOLUL I

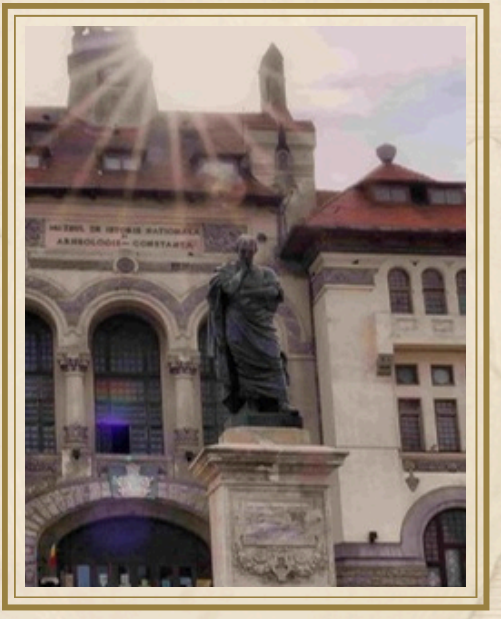

Ovidiu

43 î.Hr. – 17/18 d.Hr. · Tomis (Constanța)

Primăvara anului 9 după Hristos, probabil în aprilie. La Tomis, un oraș grecesc de pe țărmul Mării Negre, ajunge un om trecut de 50 de ani. Drumul de la Roma i-a luat câteva luni, pe mare și pe uscat.

E cel mai cunoscut poet al Romei. Și nu mai are voie să se întoarcă acasă.

CUM S-A AJUNS AICI?

Publius Ovidius Naso, pe care noi îl numim Ovidiu, s-a născut pe 20 martie 43 înainte de Hristos, la Sulmona, în Italia, la vreo 140 de kilometri de Roma.

La Roma a devenit unul dintre cei mai citiți poeți. A scris „Amorurile", „Arta iubirii", „Fastele" și marele poem „Metamorfozele", cu aproape 250 de legende.

Spre sfârșitul anului 8 d.Hr., se afla pe insula Elba, la un prieten. Acolo a primit vestea: împăratul Augustus îl trimitea la Tomis. Edictul fusese semnat fără să fie întrebat Senatul.

Nu era un exil deplin, ci o „relegare". Poetul își păstra averea și drepturile de cetățean. Dar nu avea voie să plece din locul acela.

De ce? Nici azi nu se știe sigur. Ovidiu însuși a scris, în „Triste", că l-au pierdut două lucruri: „carmen et error", adică „un poem și o greșeală". Mulți cred că poemul era „Arta iubirii", care nu se potrivea cu morala strictă a împăratului. Greșeala a rămas un mister.

LA MARGINEA LUMII

Tomisul era un port grecesc ajuns sub influența Romei. În jur trăiau geți, sarmați și alte neamuri.

Ovidiu a descris locul în versuri. A scris despre Dunărea înghețată, pe care treceau carele sarmaților trase de boi. A scris că vinul îngheța și păstra forma vasului, iar oamenii îl beau în bucăți.

Tot el a lăsat o legendă despre numele orașului. Se spunea că aici Medeea și-ar fi tăiat bucăți fratele, iar locul s-ar fi numit de atunci Tomis.

Cu timpul, poetul a învățat limbile din jur. Într-o scrisoare din exil spune: „am învățat să vorbesc getica și sarmatica". Ba chiar a scris o poezie în limba geților, în care îl lăuda pe Augustus, și a citit-o în public. Poezia s-a pierdut.

SCRISORILE DE LA TOMIS

La Tomis, Ovidiu a scris „Tristele", în cinci cărți, și „Scrisorile din Pont", cunoscute la noi drept „Ponticele", în patru cărți. Sunt scrisori în versuri către soție, către prieteni și către împărat.

În ele cerea iertare și se plângea de dor. Dar a lăsat și ceva mai mult: printre cele mai vechi mărturii scrise despre pământul Dobrogei, despre oamenii, iernile și războaiele de aici.

În „Ponticele" pomenește lupte cu geții la Aegisos, Tulcea de azi, și la Troesmis, lângă Turcoaia. Pentru istorici, astfel de versuri sunt mărturii prețioase despre Dobrogea de acum două mii de ani.

Augustus a murit în anul 14. Urmașul lui, Tiberiu, nu l-a chemat înapoi. Ovidiu a murit la Tomis, în anul 17 sau 18. Mormântul lui nu a fost găsit nici până azi.

STATUIA DIN PIAȚĂ

După 1878, Dobrogea a revenit României. Remus Opreanu, primul prefect al Constanței, a propus o statuie pentru poet. În 1880 s-a înființat un comitet „Pro Ovidius", care a strâns bani de la locuitori. S-au dat chiar baluri cu tombolă.

Lucrarea i-a fost încredințată sculptorului italian Ettore Ferrari, compatriot cu poetul. Statuia de bronz a fost gata în 1884.

Dar drumul spre piață a fost lung. Statuia s-a împotmolit la Cernavodă, pentru că nu erau bani de transport. A stat apoi în magazia nr. 7 din port. Scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea s-ar fi întrebat atunci: „Sărmanul Ovidiu! Mult o mai ședea el surghiunit în magazia nr. 7?"

Nici locul nu i-a mulțumit pe toți. Mihail Kogălniceanu o voia pe malul mării, nu într-o piațetă.

Pe 18 august 1887 (30 august pe stil nou), statuia a fost dezvelită în Piața Independenței, în prezența ministrului Dimitrie Sturdza. Poetul stă în togă, cu capul plecat. Pe soclu sunt versuri din „Triste", epitaful pe care și-l scrisese singur: „Hic ego qui iaceo tenerorum lusor amorum..." În traducere liberă: „Aici zac eu, cel care am cântat iubirile gingașe..."

În toamna lui 1916, după ocuparea Constanței, soldați bulgari au legat statuia cu frânghii și au trântit-o de pe soclu. Ofițerii germani au poruncit să fie pusă la loc.

În mai 1922, statuia a fost întoarsă cu fața spre mare. Așa a rămas. În 1925, o copie a ei a fost ridicată la Sulmona.

CE A RĂMAS

Statuia lui Ovidiu stă și azi în piața care îi poartă numele, în inima vechiului Tomis. Universitatea din Constanța se numește „Ovidius” din 1991. Iar pe 14 decembrie 2017, Consiliul Local al Romei a votat revocarea simbolică a exilului său, la două mii de ani de la moartea poetului. Doar mormântul lui nu a fost găsit încă.

Ce a lăsat Dobrogei

- Printre cele mai vechi descrieri scrise ale Dobrogei: geți, sarmați, ierni, Dunărea înghețată.
- Mențiuni ale cetăților Aegisos (Tulcea) și Troesmis în „Ponticele”.
- Un simbol pentru Constanța: statuia din Piața Ovidiu, dezvelită în 1887.

CAPITOLUL II

Remus Opreanu

1844 – 1908 · Prefectura Constanța și statuia lui Ovidiu

Pe 22 noiembrie 1878, un jurist de 34 de ani ajunge la Constanța. A doua zi preia conducerea județului. Este primul prefect român al Constanței.

Mai târziu își amintea ce găsise atunci: „Constanța era un târg mic și nespălat, ruinat; județul – câmp de hoți de cai...”

Dar vedea și altceva: „Orașul avea o poziție minunată pentru un mare port, iar județul avea pământ bun pentru vrednicia românească.”

CUM S-A AJUNS AICI?

Remus Opreanu s-a născut pe 22 septembrie 1844. A făcut Facultatea de Drept, pe care a încheiat-o la Paris, în 1865. A studiat apoi literele clasice la Pisa, în Italia.

A intrat în magistratură. A fost procuror la Tribunalul Prahova, judecător la Brăila, procuror la Focșani. Din 1873 a lucrat la Curtea de Apel din Craiova.

Pe 4 mai 1876 a fost numit prefect al județului Putna. În septembrie același an a ajuns procuror general la Curtea de Apel București.

O PROVINCIE DE ORGANIZAT

În 1878, după Războiul de Independență, Congresul de la Berlin a dat Dobrogea României. Pe 14 noiembrie 1878, armata română a trecut Dunărea pe la Ghecet. Pe 23 noiembrie, autoritățile române au preluat administrația.

Provincia trebuia organizată aproape de la zero. Avea doar două județe, Constanța și Tulcea. Județul Constanța cuprindea cinci plăși, cinci comune urbane și peste o sută de comune rurale.

Prefectura stătea într-o clădire veche, „Conacul turcesc".

Opreanu a condus județul, cu mici întreruperi, până în mai 1883. În 1879 a fost câteva luni secretar general la Ministerul de Interne, apoi s-a întors. Din mai 1881 a condus pentru scurt timp și județul Tulcea, deci toată Dobrogea de nord.

Istoricii Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu au scris că „s-a impus prin știința sa administrativă și prin spiritul gospodăresc". Nu stătea în birou: umbla pe drumuri proaste, prin sate sărace, ca să-i cunoască pe oameni.

Încă din martie 1879 a propus, într-un raport, muzee locale la Constanța și la Mangalia. De la acel raport își numără azi începuturile muzeul de istorie și arheologie al Constanței.

LEGEA DOBROGEI

Lucrarea lui cea mai importantă a fost Legea pentru organizarea Dobrogei, din 9 martie 1880. Opreanu a scris-o și tot el a pus-o în aplicare.

Legea stabilea cum se conduce provincia. Fiecare județ avea un prefect. Fiecare plasă avea un administrator, sub ordinele prefectului.

Fiecare comună, urbană sau rurală, avea un primar și un consiliu comunal.

În Dobrogea trăiau oameni de multe neamuri și religii. Legea ținea seama de asta. Prefectul putea stabili numărul consilierilor după cât de mulți erau locuitorii de alt neam sau de altă religie.

Pe baza acestei legi, modificată în 1886, a fost condusă Dobrogea ani buni după unire.

În ianuarie 1881, Opreanu a publicat în ziarul „Farul Constanței" o expunere generală despre starea județului.

STATUIA LUI OVIDIU

Opreanu avea și studii clasice. Iar poetul roman Ovidiu murise în exil la Tomis, adică la Constanța de azi. Prefectul a propus ca orașul să-i ridice o statuie.

În 1880 a fost propus un „Comitet pro Ovidius". Banii urmau să vină din contribuția benevolă a locuitorilor. La începutul lui 1883, ziarul „Farul Constanței" scria despre un bal cu tombolă organizat pentru statuie.

Lucrarea a fost încredințată sculptorului italian Ettore Ferrari, cel care făcuse și statuia lui Ion Heliade Rădulescu din București. Statuia de bronz, înaltă de 2,60 metri, a fost gata în 1884.

Drumul până la soclu a fost lung. Statuia a venit din Italia până la Cernavodă și a rămas acolo, într-un vagon, pentru că nu se plătiseră 1.000 de franci pentru transport. A urmat o petrecere și un concert la Cazino, ca să se strângă banii.

Ajunsă la Constanța, a stat circa trei ani într-o magazie din port. Acolo a găsit-o, în 1886, scriitorul Barbu Delavrancea.

Dezvelirea a avut loc pe 18 august 1887, pe stil vechi, în Piața Independenței. A prezidat ministrul Instrucțiunii Publice, Dimitrie Sturdza. Opreanu nu mai era prefect, dar a fost acolo și a ținut un discurs. A spus că micul oraș de la graniță era ținut minte tocmai datorită exilului lui Ovidiu.

După prefectură a fost deputat și senator de Ialomița. În Parlament a apărat mereu interesele Dobrogei. În iunie 1886, în Senat, a vorbit despre comerțul pe mare. „Mi se datorește, așa cum este, o carte din Codul Comercial, cea despre comerciul maritim", spunea el atunci.

A fost apoi consilier la Înalta Curte de Casație, până la adânci bătrâneți. A murit la București pe 23 octombrie 1908.

CE A RĂMAS

Ce a rămas? Statuia lui Ovidiu stă și azi în centrul vechi al Constanței, în piața care îi poartă numele poetului. În 1925, o copie a ei a fost ridicată la Sulmona, orașul natal al lui Ovidiu. În centrul vechi, o stradă se numește Remus Opreanu. Din 2006, Școala nr. 7 din Constanța îi poartă numele. Iar un sat din județul Constanța se numește, la fel, Remus Opreanu.

Ce a lăsat Dobrogei

- A organizat administrația românească a județului Constanța, ca prim prefect, din 1878.
- A scris și a aplicat Legea pentru organizarea Dobrogei, din 9 martie 1880.
- A pornit inițiativa statuii lui Ovidiu, dezvelită la Constanța în 1887.

CAPITOLUL III

Anghel Saligny

1854 – 1925 · Cernavodă și portul Constanța

Septembrie 1895, la Cernavodă. Pe podul cel nou, la vreo 30 de metri deasupra Dunării, pornește un tren tras de 15 locomotive. Jos, pe apă, într-o șalupă oprită chiar sub pod, stă inginerul care l-a construit. Lângă el sunt muncitorii lui.

Dacă podul cedează, cade peste ei.

CUM S-A AJUNS AICI?

Anghel Saligny s-a născut în 1854, la Șerbănești, în actualul județ Galați. Tatăl lui, Alfred, era un pedagog de origine alsaciană, chemat să deschidă un pension pentru copii la Focșani.

Arhivele păstrează și o poveste: părinții s-au adăpostit de o ploaie torențială într-un han din Șerbănești, iar copilul s-a născut acolo.

La gimnaziul din Focșani nu strălucea. Avea note de 6 și 7, ba chiar și corigențe.

A plecat apoi în Germania. A învățat la Potsdam, a urmat cursuri la Universitatea din Berlin, iar între 1870 și 1874 a studiat ingineria la Școala Tehnică Superioară din Charlottenburg.

Întors acasă, a lucrat la calea ferată Ploiești–Predeal, alături de inginerul Gheorghe Duca. A proiectat linia Adjud–Târgu Ocna. Între 1884 și 1889 a ridicat la Brăila și Galați silozuri de cereale din beton armat, printre primele de acest fel din lume.

PODUL PESTE DUNĂRE

După Războiul de Independență, Dobrogea revenise României. Dar între ea și restul țării curgea Dunărea, cu brațe și bălți largi. Trenul nu avea pe unde trece.

Statul a negociat întâi cu firme străine, printre ele și cele ale lui Gustave Eiffel. Discuțiile s-au rupt. Lucrarea a fost dată inginerilor români, cu Saligny în frunte.

Regele Carol I a pus piatra fundamentală pe 9 octombrie 1890 (21 octombrie pe stil nou). Au urmat cinci ani de muncă.

Saligny a venit cu două noutăți: grinzi în consolă și oțel moale în locul fierului folosit până atunci.

Rezultatul a fost un șir de poduri și viaducte de aproape 4,1 kilometri, între Fetești și Cernavodă. Un pod trecea peste brațul Borcea, un viaduct lung traversa Balta Ialomiței, iar podul cel mare trecea peste Dunăre. Acolo, deschiderea din mijloc avea 190 de metri.

Linia Fetești–Cernavodă, cu poduri, șine și gări, a costat 35 de milioane de lei aur. Podul stătea la circa 30 de metri deasupra apelor

mari, ca să poată trece pe sub el corăbiile cu catarge înalte. La vremea lui, a fost socotit cel mai lung pod din Europa.

Inaugurarea a avut loc pe 14 septembrie 1895 (26 septembrie pe stil nou). Un tren special a plecat la 9 și 5 minute din Gara de Nord și a ajuns la Feteşti la 12 și jumătate. Au venit regele, familia regală, guvernul. La Cernavodă s-au strâns, după o estimare, circa 30.000 de oameni.

Regele a bătut ultimul nit, unul de argint. Actul inaugurării a fost semnat și zidit în pod.

Apoi a venit proba. Primul tren, cu 15 locomotive, a trecut cu 60 de kilometri pe oră. Fluierau locomotivele, sunau sirenele vapoarelor, cânta fanfara. Al doilea tren, cu invitați, a trecut cu 80 de kilometri pe oră.

În tot acest timp, Saligny a stat sub pod, în șalupă, împreună cu oamenii care ridicaseră podul. Își garanta lucrarea cu propria viață. Se spune că, după ce trenurile au ajuns pe malul celălalt, ar fi zis: „Știam că va ține!"

Podul a ținut. Inginerii au primit ordine și medalii, iar muncitorii, ceasuri de aur. Iar podul a ținut aproape un secol: a fost scos din circulație abia în 1987, după ce trecuse și prin bombardamentele celui de-Al Doilea Război Mondial.

PORTUL DE LA MARE

Podul aducea trenul până la Constanța. Dar portul de atunci era mic și vechi. Pe 16 octombrie 1896, Carol I a pus piatra de temelie a unui port nou.

Din 1899, conducerea lucrărilor a trecut la Saligny. Timp de zece ani a construit diguri, cheiuri, rezervoare de petrol, un bazin pentru petroliere și magazii de cereale cu silozuri. A folosit, primul în România, piloți prefabricați din beton armat.

Silozurile erau gândite să lucreze repede. În 1906 se scria că un tren de 14 vagoane putea fi descărcat în cel mult zece minute.

Pe 27 septembrie 1909, regele a inaugurat portul. L-a numit „barometru al dezvoltării noastre economice".

Saligny a fost apoi președintele Academiei Române, între 1907 și 1910, și ministru al Lucrărilor Publice în 1918–1919. A murit la

București, pe 17 iunie 1925.

Ce a rămas? Podul stă și azi lângă Cernavodă și îi poartă numele. Reparat, a fost redeschis provizoriu circulației în 2015. În portul Constanța, silozurile de la danele 17 și 18, înalte de peste 45 de metri, sunt încă folosite. Deasupra Porții 1 stă statuia lui de bronz, lucrată de sculptorul Oscar Han în 1957. Iar nu departe de Cernavodă, o comună întreagă din județul Constanța se numește Saligny.

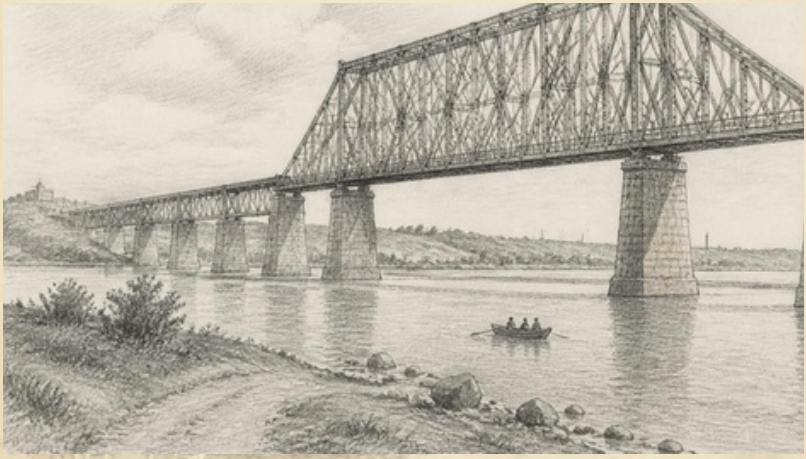

Ce a lăsat Dobrogei

- Podul peste Dunăre care a legat Dobrogea de restul țării prin cale ferată.
- Portul modern Constanța: diguri, cheiuri, rezervoare de petrol și silozuri de cereale.
- Primii piloți prefabricați din beton armat folosiți în România, în portul Constanța.

CAPITOLUL IV

Grigore Antipa

1867 – 1944 · Delta Dunării și Constanța

Octombrie 1892, Castelul Peleș. Un tânăr zoolog, abia întors de la studii în Germania, intră în audiență la regele Carol I. Audiența fusese programată pentru o jumătate de oră.

A ținut două ore. Tânărul i-a vorbit regelui despre pescării, despre Marea Neagră și despre Deltă. Carol I l-a oprit și la masă.

Tânărul se numea Grigore Antipa.

CUM S-A AJUNS AICI?

Grigore Antipa s-a născut în 1867, la Botoșani. Mama lui a murit de febră tifoidă când el avea vreo șapte ani. L-a crescut un unchi, Panaite Șendrea.

A învățat la Iași, la Institutul Academic. Acolo s-a împrietenit cu Emil Racoviță.

În 1885 a plecat la Universitatea din Jena, în Germania. L-a avut profesor pe marele naturalist Ernst Haeckel. În martie 1891 și-a susținut doctoratul, cu cea mai mare notă.

A lucrat apoi la stațiunile zoologice de la Villefranche, în Franța, și de la Napoli. Acolo a știut că vrea să cerceteze viața din ape.

PESCĂRIILE STATULUI

După audiența de la Peleș, regele i-a cerut ministrului Agriculturii, Petre Carp, să-i încredințeze pescăriile statului. Antipa avea să le conducă până în 1914.

Ce a găsit? După 1878, când Dobrogea revenise României, statul scotea la licitație brațele Deltei și lacurile dobrogene. Arendașii luau o parte din peștele prins de pescari: până la un sfert în apele deschise, până la 40% în bălțile închise.

Se pescuia fără socoteală. Marile lacuri ale Deltei ajunseseră, după cum scria un cercetător, un șir de mlaștini fără valoare.

Antipa a început cu cercetarea. Trei ani a studiat apele, bălțile și peștii. În 1895 a publicat „Studii asupra pescăriilor din România".

Pe baza lor a scris o nouă lege a pescuitului. A întâmpinat împotriviri, dar, cu sprijinul regelui, legea a trecut prin Parlament în 1896.

Legea a pus capăt arendării. Pescăriile au trecut în administrarea directă a statului, care strângea acum el însuși taxele de la pescari. Legea aducea și măsuri împotriva pescuitului abuziv. Celor care o încălcau li se puteau confisca uneltele.

În anii în care el conducea pescăriile, România a semnat cu Rusia, în 1900, o convenție pentru gurile Dunării. Pescuitul era oprit acolo între 1 aprilie și 1 iunie, iar peștele prea mic nu avea voie să fie prins.

CANALELE DIN DELTĂ

Antipa a văzut că bălțile și lacurile Deltei trăiesc doar dacă apa circulă prin ele. A întocmit un plan hidrotehnic pentru toată Delta. L-a pus în practică împreună cu inginerii Mihai Roco și Ion Vidiașcu.

Primul canal a fost Dunăvățul, săpat în 1907–1908. Avea vreo 27 de kilometri și lega lacul Razelm de Dunăre, prin brațul Sfântu Gheorghe.

Rezultatul s-a văzut repede. În câțiva ani, peștele prins în Razelm a crescut de la circa 380.000 de kilograme la 3,6 milioane de kilograme pe an. De aproape zece ori.

Au urmat alte canale. Până în 1914, Delta a primit o întreagă rețea.

Drumurile lui prin Deltă porneau de obicei de la Tulcea, „poarta firească de intrare în împărăția apelor deltaice", cum o numea un cercetător de mai târziu. Urca adesea pe dealul Hora-Tepe, ca să privească apele de sus.

Nu toți gândeau ca el. Inginerul Anghel Saligny voia ca lunca Dunării să fie închisă complet, cu diguri înalte și continue. Antipa a apărat ideea că zona inundabilă trebuie păstrată mai ales pentru pește. În 1910 a scris o carte întreagă despre regiunea inundabilă a Dunării.

În 1914 a fost îndepărtat de la conducerea pescăriilor. Pentru savanții Europei rămăsese însă cel mai mare cunoscător al Dunării de Jos, al Deltei și al peștilor ei.

DE LA DELTĂ LA MARE

Antipa nu s-a oprit la Deltă. În 1932 a înființat la Constanța Institutul Bioceanografic, pentru studiul Mării Negre.

În tot acest timp a condus Muzeul de Istorie Naturală din București, de la începutul anilor 1890 până la moarte. În 1907 a lucrat chiar el o diorama a Deltei, cu pelicani, egrete, lopătari și cormorani. În 1933, regele Carol al II-lea a dat muzeului numele lui.

Din 1910 a fost membru al Academiei Române.

A murit la București, pe 9 martie 1944.

CE A RĂMAS

Ce a rămas? Institutul de la Constanța poartă, din 1990, numele de Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Marină „Grigore Antipa”. La Tulcea, o școală și o stradă îi poartă numele. Harta Deltei lăsată de el a fost punctul de plecare când s-au stabilit granițele Rezervației Biosferei Delta Dunării, după 1990. Iar muzeul din București, cu dioramele lui, i-a crescut pe mulți dintre cei care au iubit apoi Delta.

Ce a lăsat Dobrogei

- Legea pescuitului din 1896, care a pus pescăriile Deltei sub administrarea statului.
- Canalul Dunăvăț și rețeaua de canale care a readus viața în lacurile Deltei.
- Institutul Bioceanografic din Constanța (1932), azi institutul marin „Grigore Antipa”.

CAPITOLUL V

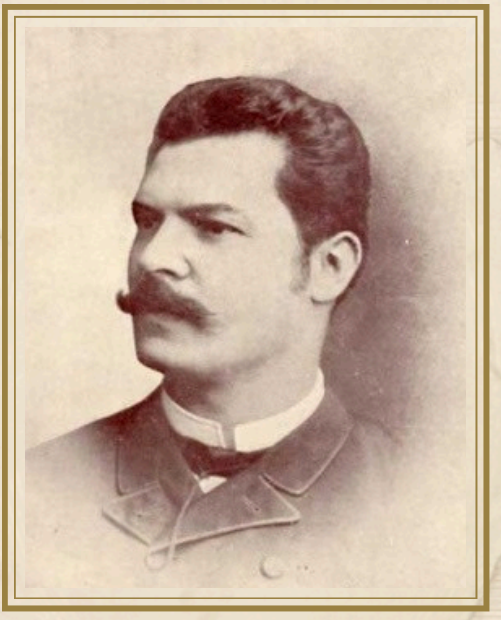

Ioan S. Nenițescu

1854 – 1901 · Tulcea

Tulcea, 30 octombrie 1911. În grădina Carmen Sylva, în fața prefecturii, s-au strâns sute de oameni. Se dezvelește un bust de bronz, așezat pe blocuri de granit.

Corul Catedralei „Sfântul Nicolae” cântă „Pui de lei”. Printre cei de față sunt văduva lui, Elena, și fiii lor.

Banii i-au strâns tulcenii, timp de zece ani: 9.885 de lei. Omul fusese prefectul lor.

CUM S-A AJUNS AICI?

S-a născut pe 11 aprilie 1854, la Galaţi, şi a fost botezat Ioan Vasiliu. Tatăl lui, Ştefan Vasiliu, era negustor. Lumea avea să-l cunoască drept Ioan S. Neniţescu.

A urmat Şcoala Comercială din Galaţi, apoi liceul la Iaşi. S-a înscris la Facultatea de Litere şi a început să meargă la şedinţele „Junimii". Primele versuri le-a publicat în 1875, închinate lui Vasile Alecsandri.

VOLUNTAR LA GRIVIŢA

În 1877 a izbucnit Războiul de Independenţă. Tânărul a plecat voluntar şi a fost repartizat ca sublocotenent în Regimentul 13 Dorobanţi.

A luptat la asediul redutelor Griviţa 1 şi Griviţa 2, unde a fost rănit. O sursă locală spune că a intrat în redută în fruntea soldaţilor lui. A fost decorat cu „Steaua României" şi „Virtutea Militară".

După război a plecat în Germania. A studiat filosofia la Berlin, iar în 1886 şi-a susţinut doctoratul la Leipzig.

În 1880 a publicat la Berlin primul volum de versuri, „Flori de primăvară". Cea mai cunoscută poezie a lui a rămas „Pui de lei", care a devenit cântec patriotic. Din ea vin versurile „Eroi au fost, eroi sunt încă".

Întors acasă, a condus revista „Ţara nouă" între 1884 şi 1888. Din 1887 a predat filosofie şi pedagogie la Şcoala Normală de Institutori din Bucureşti. A fost inspector şcolar şi deputat de Galaţi.

A scris şi un studiu despre românii din Turcia europeană, apărut în 1895. Pe 18 martie 1896 a devenit membru corespondent al Academiei Române.

PREFECT LA TULCEA

Pe 17 iunie 1897, Ioan Neniţescu a fost numit prefect al judeţului Tulcea. Dobrogea era a României de mai puţin de 20 de ani.

Cele mai durabile urme le-a lăsat în şcoli.

Gimnaziul din Tulcea a devenit liceu. Este liceul care poartă azi numele lui Spiru Haret. A înfiinţat apoi o şcoală secundară de fete, din care avea să se nască mai târziu liceul „Principesa Ileana". Şi a deschis şcoli în satele din Delta Dunării.

A doua mare lucrare au fost satele noi. La începutul secolului trecut se discuta colonizarea Deltei cu populaţie românească. Neniţescu a dispus întemeierea câtorva aşezări noi.

Pe 1 august 1899 au luat fiinţă satele Principele Ferdinand şi Fântâna Dulce. Împreună aveau 16 case şi vreo 60 de locuitori. Pe 14 august 1900 a fost întemeiat satul Floriile. Între aşezările noi din acei ani apar şi nume ca Principele Carol şi Carmen Sylva.

Nu toate au rezistat. Principele Ferdinand şi Fântâna Dulce au dispărut, pentru că erau prea izolate.

Sursele locale îi mai atribuie drumuri noi prin judeţ: între Nicoliţel şi Meidanchioi, între Babadag şi Slava Rusă, între Sarichioi şi Enisala. Tot el ar fi susţinut ideea unei căi ferate între Tulcea şi Constanţa şi a unui monument al Independenţei pe dealul Hora.

Guvernele s-au schimbat, dar el a fost lăsat în funcţie. A stat peste trei ani.

MOARTEA PE DRUM

În februarie 1901, Neniţescu a fost numit din nou prefect la Tulcea. N-a mai ajuns acolo.

O relatare din presa tulceană a vremii spune că a murit fulgerător, „pe drum, în noaptea de 16 Februarie 1901", tocmai când trebuia să revină. Avea 46 de ani.

Acelaşi ziar îl descria ca pe „un om de ordine, un administrator demn şi cinstit".

Tulcenii au vrut să-i ridice un bust. Iniţiativa a pornit de la academicianul V. A. Urechia. S-a format un comitet condus de colonelul I. Petrovici, cu oameni din Babadag, Sulina, Isaccea, Măcin şi alte localităţi.

Strângerea banilor s-a oprit în 1907. A pornit din nou în 1911, la îndemnul prefectului Petru Th. Sfetescu. Bustul l-a făcut sculptorul Späthe. Granitul pentru soclu l-a dăruit Michel Daniel, proprietarul carierei de piatră de la Turcoaia.

Aşa s-a ajuns la ziua din octombrie 1911. Doar că bustul n-a stat mult acolo: în anii ocupaţiei, 1916–1918, trupele străine l-au distrus.

CE A RĂMAS

Pe 21 iulie 1995, Tulcea a inaugurat Aleea Personalităţilor. Acolo stă azi un bust nou al lui Ioan Neniţescu. Liceul pe care l-a ridicat din gimnaziu există şi acum. Iar poezia lui „Ţara mea” a ajuns, peste un secol, în repertoriul lui Tudor Gheorghe.

Ce a lăsat Dobrogei

- A transformat gimnaziul din Tulcea în liceu şi a deschis o şcoală secundară de fete.
- A înfiinţat şcoli în satele din Delta Dunării.
- A întemeiat sate noi în judeţul Tulcea, între 1899 şi 1900.

CAPITOLUL VI

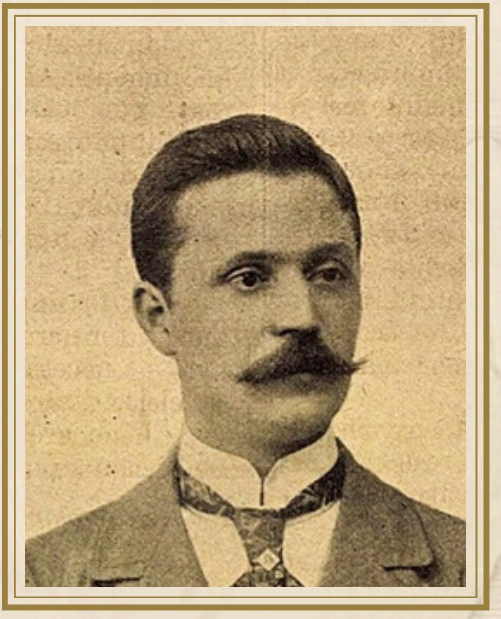

Petru Vulcan

1866 – 1922 · Constanța, prima bibliotecă publică și revista „Ovidiu”

Septembrie 1898, la Constanța. După un Te Deum ținut la catedrală, lumea pornește în cortegiu, cu muzica în frunte, spre statuia lui Ovidiu din piața centrală. Acolo se depune o coroană.

Orașul tocmai și-a deschis prima bibliotecă publică. Omul din spatele ei lucrează ca funcționar la Prefectură și e în Constanța doar de un an. E un aromân născut departe, în Macedonia.

CUM S-A AJUNS AICI?

Petru Vulcan s-a născut în 1866, la Târnova, un sat de lângă Bitola, în Macedonia aflată atunci sub stăpânire otomană. La naștere se numea Petru Ghinu.

A rămas orfan de mic. Tatăl i-a murit în 1871, iar mama, la scurt timp după aceea. A crescut la o mătușă și a făcut patru clase la o școală grecească.

Pe la 13–14 ani, rudele l-au trimis în România, la o altă mătușă, la Hinova, lângă Turnu Severin. În ianuarie 1880, pe o carte poștală trimisă mătușii Lena, a semnat pentru prima dată „Petru Vulcan".

A învățat la liceul din Craiova, apoi a urmat Literele și Dreptul la București. A debutat cu un volum de versuri, „Zori", tipărit la Craiova. În 1894 s-a căsătorit cu Ana Rain, o bănățeancă, și au avut cinci copii.

Scria și în dialectul aromân, sub numele de „Picurarul de la Pind", adică ciobanul de la Pind. A fost și secretar al Societății de Cultură Macedo-Română.

UN ORAȘ CU PUȚINI ROMÂNI

În 1897 s-a stabilit la Constanța, ca funcționar la Prefectura județului. Dobrogea era românească de doar 19 ani. Constanța era un oraș cu multe neamuri, iar românii erau puțini.

Chiar în anul sosirii a pus pe picioare Cercul literar al tinerimii din Constanța „Ovidiu" și i-a devenit președinte. Cercul a primit o cameră pe strada Traian, împărțită cu societatea aromânilor.

Un membru al cercului, C. P. Demetrescu, își amintea în 1925 de dulapurile din acea cameră, cu aproape o mie de volume. Le numea „prima bibliotecă din Constanța și chiar din Dobrogea".

Biblioteca a fost deschisă oficial în septembrie 1898, cu ceremonia de la statuia lui Ovidiu. S-a numit „Biblioteca universală". N-a trăit mult: cartea era încă un lux, iar viața culturală a orașului abia începea.

REVISTA „OVIDIU”

La 15 septembrie 1898 a apărut primul număr al revistei „Ovidiu”, tipărită la Tipografia „Aurora”. A fost prima publicație literară și științifică a Dobrogei.

Numele nu era ales la întâmplare. Poetul latin Ovidiu murise în exil chiar la Tomis, pe locul Constanței. Vulcan voia să sublinieze rădăcinile latine ale ținutului.

Revista a apărut întâi de două ori pe lună, apoi lunar, până în iulie 1910. Publica istorie și arheologie dobrogeană, geografie locală, folclor, literatură și traduceri. Printre membrii de onoare ai cercului s-au numărat I. L. Caragiale, Spiru Haret și Nicolae Iorga.

Vulcan n-a stat pe loc. În 1906 a scos „Albumul național al Dobrogei”, la 40 de ani de domnie ai regelui Carol I. În 1911 a publicat o istorie a orașului Constanța. În 1914 a fondat revista „România de la Mare”, iar în 1916, Asociația ziariștilor constănțeni.

CERTIFICATUL DIN 1911

În aprilie 1911, omul care dăduse Constanței prima bibliotecă și prima revistă literară a trebuit să-și dovedească naționalitatea.

Legile din 1909 și 1910 reglementau drepturile politice ale locuitorilor Dobrogei. Ca să le obțină, Vulcan trebuia să treacă printr-o comisie. Era atunci contabil-șef al Prefecturii.

Pe 18 aprilie 1911 a scris Societății de Cultură Macedo-Române. Se prezenta drept „aromân, de origine din comuna Tărnova, vilaetul Monastir (Macedonia)”.

Răspunsul a venit pe 30 aprilie, scris chiar pe spatele cererii: „Se atestă că Dl Petru Vulcan, născut în Com. Tărnova, Vil. Monastir, Turcia, este român de naționalitate”.

Documentul a stat peste un secol într-un dosar de la Arhivele Naționale. A fost publicat abia în 2026.

Petru Vulcan a murit la Constanța, pe 4 februarie 1922. A fost înmormântat trei zile mai târziu, în Cimitirul Central. Ziarul „Ultima Oră” scria că „prietenii unei întregi activități culturale s-au întrunit cu toții la salutul de pe urmă a Picurarului dela Pind”.

În 1933, în revista „Farul”, I. T. Vladimir scria: „Petru Vulcan trebuie considerat ca pionerul literaturii și culturii românești în Dobrogea.”

CE A RĂMAS

Ce a rămas? O stradă din Constanța îi poartă numele. Pe 29 iunie 1936, pe casa lui de pe strada Decebal nr. 31 s-a pus o placă de bronz: „Dobrogenii recunoscători”. Placa a ajuns mai târziu încastrată în monumentul lui funerar din Cimitirul Central. O altă placă, de marmură, pusă după 1990, a fost scoasă de pe fațadă în 2026. În iunie 2026, Societatea de Cultură Macedo-Română a lansat un apel public pentru un bust de bronz al lui Petru Vulcan, în Constanța.

Ce a lăsat Dobrogei

- Prima bibliotecă publică a Constanței, deschisă în septembrie 1898.
- Revista „Ovidiu” (1898–1910), prima publicație literară și științifică din Dobrogea.
- Cercul literar „Ovidiu”, „Albumul național al Dobrogei” și o istorie a Constanței.

CAPITOLUL VII

Ioan I. Movilă

1846/1847 – 1904 · Movilă-Techirghiol, azi Eforie Sud

Între mare și lacul Techirghiol, la sfârșitul anilor 1890, nu era nimic. Pământ sărăturos și nelucrat, pietre, ciulini și șerpi care ajungeau până la marginea lacului.

Un fost judecător a cumpărat locul. Înainte să ridice vreo casă, a schițat străzile.

CUM S-A AJUNS AICI?

Ioan I. Movilă s-a născut la București, în 1846 sau 1847. Sursele nu se pun de acord asupra anului. Se trăgea din neamul boierilor moldoveni Movilești.

Și-a luat doctoratul în drept la Napoli. Întors acasă, a fost procuror și judecător la Tribunalul Vlașca, apoi președinte al Tribunalului Galați.

A intrat și în politică. În 1888 a fost ales deputat de Brăila, iar în 1891 a ajuns prefect al județului Brăila.

Era și colecționar. Strânsese peste o sută de tablouri românești și străine, manuscrise rare, printre care o Pravilă a lui Vasile Lupu, și o colecție de monede. Tablourile erau menite Pinacotecii Bucureștiului, iar manuscrisele și monedele au ajuns la Academia Română.

Studiile din Apus îl purtaseră prin stațiunile balneare ale Europei. Prețuia nămolul lacului Techirghiol și soarele de la mare.

PĂMÂNTUL DINTRE APE

După ce s-a retras din viața publică, Movilă a hotărât să facă o stațiune între mare și lac. Și-a vândut moșia din Moldova și s-a mutat în Dobrogea.

A cumpărat pământul dintre mare și lacul Techirghiol. Banii pentru construcții au venit din veniturile moșiei și din împrumuturi la băncile vremii.

În 1898 a înființat Societatea Anonimă „Movilă-Techirghiol".

Nu a început cu clădirile, ci cu planul. A schițat străzile, canalizarea și locurile pentru o școală, o biserică și o promenadă.

A vrut să știe sigur ce are în mână. A adus de la Viena medici și chimiști, care au analizat apa și nămolul lacului.

BĂILE

Pe 20 septembrie 1899 s-a pus piatra de temelie a stațiunii.

Planurile le-au făcut arhitectul Ivanovici și inginerul Zissu. Au adus zidari cu familiile lor. S-au ridicat două hoteluri și un sanatoriu pentru băi calde cu nămol, cu 50 de cabine. Hotelul stătea pe malul mării, iar băile, pe malul lacului.

Lucrările s-au încheiat în primăvara lui 1902. Între 15 iulie și 15 august 1902, băile și hotelurile și-au primit oaspeții.

Locul se numea la început „Băile Techirghiol-Movilă”. Apoi, mai scurt, „Băile Movilă” sau „Techirghiol-Movilă”. Stațiunea purta numele omului care o făcuse.

Movilă a hotărât apoi să împartă pământul dintre ape în loturi pentru vile și hoteluri.

Se povestește că, pentru oaspeți, copiii lui jucau piese clasice și cântau.

Movilă nu a apucat să-și vadă stațiunea crescând. A murit în ianuarie 1904, la mai puțin de doi ani după deschiderea băilor.

CE A URMAT

Proiectul nu s-a oprit. Familia, condusă de soția lui, Elena, a continuat vânzarea locurilor de casă. Elena i-a supraviețuit 47 de ani. A dăruit mai târziu localității un azil și vila „Centrală”, care urmau să poarte numele ei și al lui Ioan.

Între 1903 și 1906 s-au ridicat vreo 50 de vile și hoteluri. Printre ele, Hotelul Popovici și vila inginerului Zissu.

În 1924, la 25 de ani de la întemeierea stațiunii, s-a bătut o medalie comemorativă. Pe față avea chipul lui Ioan I. Movilă.

Stațiunea a crescut repede. Până în 1938 s-au construit aproape 500 de vile, hoteluri și case. Localitatea putea primi până la 20.000 de vizitatori pe sezon.

Profesorii Mrazec și Marius Sturza scriau într-o prezentare a stațiunii: „Nu există în Europa o stațiune balneară care într-un timp atât de scurt să fi luat un avânt atât de impunător”.

Între cele două războaie, localitatea a primit numele Carmen Sylva, după pseudonimul literar al reginei Elisabeta. Din 1948 s-a numit Vasile Roaită, după un erou al propagandei comuniste. Din 1962 se numește Eforie Sud.

Movilă fusese îngropat la cimitirul Bellu din București. În 1935, la inițiativa văduvei și a fiului său, rămășițele lui au fost aduse în cripta bisericii din Carmen Sylva, terminată în acel an. S-a întors, astfel, în orașul pe care îl schițase.

CE A RĂMAS

Ce a rămas? Hotelul Parc din Eforie Sud este unul dintre cele două hoteluri ridicate de Movilă. În parcul care îi poartă numele, Parcul Movilă, localnicii i-au ridicat o statuie. Clădirea băilor nu mai există: a fost demolată în anii comunismului, ca să facă loc unei linii de cale ferată. Dar străzile schițate de el sunt acolo, între mare și lac. Iar Eforie Sud este socotită cea mai veche stațiune de pe litoralul românesc.

Ce a lăsat Dobrogei

- Stațiunea Movilă-Techirghiol, azi Eforie Sud, socotită cea mai veche de pe litoralul românesc.
- Planul de străzi și loturi dintre mare și lacul Techirghiol, după care a crescut orașul.
- Primele băi cu nămol cald din stațiune, cu 50 de cabine, și două hoteluri, deschise în 1902.

CAPITOLUL VIII

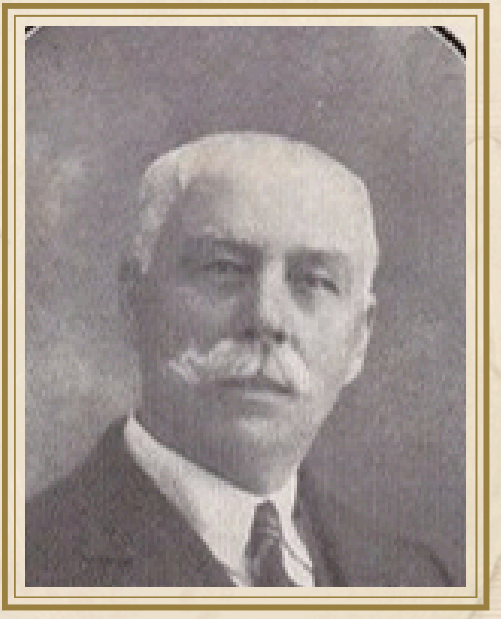

Marin Ionescu-Dobrogianu

1866 – 1938 · Constanța

Noiembrie 1909. În ziarul „Voința Națională” apare un anunț oficial scurt. Un ofițer din Constanța, pe nume Marin Ionescu, își adaugă un nume nou. De acum înainte va semna Marin Ionescu-Dobrogianu.

Nu se născuse în Dobrogea. Dar puțini oameni din vremea lui o cunoșteau mai bine.

SOLDAT SIMPLU, APOI OFIȚER

Marin Ionescu s-a născut pe 21 noiembrie 1866, la București, într-o familie săracă și numeroasă.

A făcut șase clase la liceul „Matei Basarab". Apoi banii s-au terminat. A intrat în armată ca soldat simplu.

Un dascăl, folcloristul G. Dem. Teodorescu, îi deschisese gustul pentru carte. De tânăr se oprea să descifreze inscripțiile de pe clopote și de pe pietrele de mormânt. Obiceiul acesta l-a purtat mai târziu prin satele Dobrogei.

A urcat treaptă cu treaptă. A terminat școala militară de la Bistrița primul din promoție. Pe 1 octombrie 1890 a devenit sublocotenent.

Din același an s-a legat de Constanța. Avea să trăiască acolo 45 de ani.

UN OM CARE A ÎNVĂȚAT SINGUR

Nu avea studii universitare. A învățat singur geografie și istorie. A umblat pe la Tulcea, Isaccea, Măcin, Babadag și Sulina. A cercetat arhive și ruine. A stat de vorbă cu bătrâni, preoți și învățători.

În 1896 a publicat „Cercetări asupra orașului Constanța". Un an mai târziu a scos o ediție mărită, cu o prefață a istoricului Grigore Tocilescu.

În 1898 a ajutat la pornirea revistei „Ovidiu", la Constanța. Articolul de deschidere, scris de el, se numea „Numele Dobrogei la diferitele timpuri".

În 1903, regele Carol I i-a acordat medalia „Bene Merenti" clasa I.

CARTEA DOBROGEI

În 1904 a apărut la București lucrarea vieții lui: „Dobrogia în pragul veacului al XX-lea". Subtitlul spunea tot: geografia matematică, fizică, politică, economică și militară a provinciei.

Lucrase la ea 11 ani. Soția lui, Josephina, i-a făcut indexul și corectura.

Trecuse un sfert de veac de când Dobrogea revenise României. Cartea era prima cercetare științifică de acest fel despre provincie. Academia Română a premiat-o.

Ofițerul nu și-a uitat meseria. În carte a cântărit apărarea graniței de sud și a coastei. Propunea, între altele, o baterie de coastă la Constanța și un fort pe digul portului.

O teză de doctorat susținută în 2013 la Universitatea „Ovidius" îl numește „fondatorul cercetărilor moderne interdisciplinare privitoare la Dobrogea".

TURTUCAIA

Pe 20 august 1916, locotenent-colonelul Ionescu-Dobrogianu a primit comanda Regimentului 34 Infanterie „Constanța". România tocmai intrase în război.

Regimentul a fost trimis în grabă spre capul de pod de la Turtucaia, pe malul de sud al Dunării. Pe 23 august, Batalionul 3 a trecut fluviul cu șlepurile și a intrat în luptă.

Un studiu publicat de Muzeul Marinei Române arată că, în timpul contraatacului, comandantul a dat ordin să fie desfășurat drapelul, iar muzica regimentului să cânte.

Turtucaia a fost însă un dezastru pentru armata română. Pe 24 august, Ionescu-Dobrogianu a căzut prizonier. A stat în lagăr, în Bulgaria, până la 1 iulie 1918. Pentru vitejie a primit Ordinul „Steaua României" cu panglică de război.

Acasă îl aștepta altă pierdere. Biblioteca lui, estimată la 35.000–40.000 de cărți și reviste, printre ele aproape tot ce se scrisese despre Dobrogea, fusese jefuită și risipită în anii ocupației.

În aprilie 1920, bolnav și în neînțelegere cu superiorii, a ieșit din armată. Plecase soldat simplu. Se retrăgea colonel.

A rămas la Constanța. A predat istorie și geografie la Școala de învățători, la Școala superioară de comerț și la Liceul „Mircea cel Bătrân".

Și a scris mai departe. A reprezentat geografii români la Congresul Internațional de Geografie de la Cairo. În 1927 a publicat un studiu despre formarea Deltei Dunării. În 1931 a scos „Tomis–Constanța", o monografie a orașului, cu plan și index de străzi.

Pe 13 august 1935 a dăruit Liceului „Mircea cel Bătrân" cărțile care îi rămăseseră: peste o mie de volume, cu atlase și hărți.

În același an, bolnav, s-a retras la Câmpulung. Lucra la o nouă geografie a Dobrogei. A murit acolo în decembrie 1938.

CE A RĂMAS

Ce a rămas? Cartea lui din 1904 a fost retipărită în 2010, în ediție anastatică, iar cercetătorii Dobrogei încă se sprijină pe ea. La Constanța, Școala Gimnazială nr. 16 îi poartă numele. Și numele pe care și l-a ales singur, în 1909, spune limpede unde i-a fost inima.

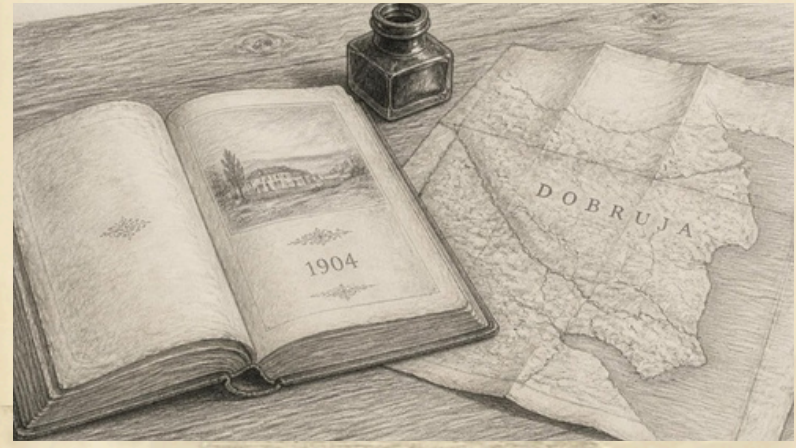

Ce a lăsat Dobrogei

- Prima monografie științifică a Dobrogei românești: „Dobrogia în pragul veacului al XX-lea” (1904).
- Peste 20 de studii despre Constanța, Delta Dunării și trecutul provinciei.
- Peste o mie de cărți, atlase și hărți dăruite Liceului „Mircea cel Bătrân”.

CAPITOLUL IX

Ion Bănescu

1851 – 1909 · Primăria Constanța și stațiunea Mamaia

Vara lui 1906, pe fâșia de nisip dintre lacul Siutghiol și mare, la nord de Constanța. Acolo unde până atunci erau doar dune, stau acum două pavilioane lungi, de lemn. Unul e pentru femei, altul pentru bărbați. Fiecare are 56 de cabine.

Până la 1 septembrie, la Mamaia vin în jur de 45.000 de oameni. Băile vechi ale orașului au, în același timp, 24.500.

Stațiunea o voise primarul Constanței, Ion Bănescu.

CUM S-A AJUNS AICI?

Ion Bănescu s-a născut în 1851, la Roman. Acolo a făcut școala primară, apoi a învățat la Iași, la Academia Mihăileană.

A câștigat o bursă a statului la Berlin. A urmat cursuri de drept, litere, arheologie, istorie și geografie.

În 1874 era revizor școlar în sudul Basarabiei, pentru județele Cahul, Bolgrad și Ismail.

În 1879, imediat după ce Dobrogea a revenit României, a venit aici ca subrevizor școlar. Din 1880 a fost revizorul școlar al județului Constanța.

Umbla prin toată provincia cu o harabă. Căra în ea instrumentele cu care trasa planurile primelor școli. O inspecție, de la un capăt la altul al Dobrogei, ținea o lună și mai bine.

DASCĂLUL

Pe 22 octombrie 1893, ministrul Take Ionescu a semnat actul de înființare a Școlii Normale de Învățători din Constanța. Pe 1 noiembrie, Bănescu a fost numit director. Preda istorie și geografie.

În septembrie 1895, când a venit la inaugurarea podului de la Cernavodă, regele Carol I a vizitat și școala.

În 1896, școala a fost închisă din lipsă de bani. Profesorii ei au trecut la un gimnaziu nou, cel care avea să se numească „Mircea cel Bătrân". Bănescu a predat aici și a ajuns directorul lui.

Îi sprijinea pe învățători și trimitea elevi buni, cu burse, la studii în străinătate. Este socotit fondatorul învățământului modern din Constanța.

PRIMARUL

În 1900 a condus două luni comisia interimară a orașului. A revenit în fruntea ei în decembrie 1904. Pe 6 februarie 1905 a fost ales primar.

A stat în funcție doar doi ani. Dar orașul s-a schimbat mult în acest timp.

A pus Constanța pe un plan cu străzi drepte, în unghi drept. A împărțit orașul pe zone: de locuit, de comerț, de industrie, de turism.

A susținut iluminatul public și prima uzină electrică a orașului. A propus ca apa de băut să fie adusă din Dunăre. A sprijinit consolidarea

țărmului și faleza, ca bulevard de promenadă, și construirea Cazinoului.

În 1906 a dat unei firme belgiene pavarea străzilor, cu borduri de granit și carosabil din asfalt sau piatră cubică.

La nord de oraș a făcut un cartier nou, „Cartierul Românesc". A vândut loturi mici, de 200–250 de metri pătrați, la prețuri simbolice, cu plata în rate. Așa a adus la Constanța peste o mie de familii de români.

MAMAIA

Portul Constanța creștea și ocupa țărmul. Vechea plajă a orașului devenise prea mică și nepotrivită pentru băi.

În februarie 1905, Bănescu a cerut ca terenul de la Mamaia să treacă în grija orașului. A primit circa 192 de hectare, între mare și lacul Siutghiol.

În noiembrie 1905, consiliul i-a încredințat arhitectului peisagist francez Édouard Redont planul de amenajare. Terenurile pentru vile au fost scoase la vânzare.

Pavilioanele de băi au fost gata pe 1 iunie 1906. O inscripție de pe pavilion spunea că a fost construit cu banii comunei Constanța, pe când Bănescu era primar, după planurile arhitectului Elie Radu.

Plaja s-a deschis la începutul verii. Ca să ajungă oamenii la Mamaia, s-a pus o linie de cale ferată de la Constanța, pe traseul de azi al Bulevardului Mamaia.

Inaugurarea oficială a avut loc în august 1906. Bărbații și femeile se scăldau separat. Băile au fost date în arendă, iar primul arendaș a fost o femeie.

Bănescu visa mai mult: hoteluri mari și grădini, după planurile lui Redont. Dar în 1907 guvernul conservator a căzut, iar primarul și consiliul și-au dat demisia. Planurile au rămas pe hârtie.

Bănescu era pasionat de antichități. Când săpăturile pentru construcții scoteau la iveală pietre vechi, le salva și trimitea rapoarte Muzeului Național de Antichități. A făcut și o hartă etnografică a Dobrogei, premiată cu o medalie în 1906.

Se spune că i-ar fi zis regelui Carol I: „Majestate, sub raportul agrar, social și economic ar trebui să dobrogenizăm și restul țării."

În noiembrie 1908 a revenit în consiliul orașului. A murit la Constanța, pe 12 decembrie 1909. A lăsat o văduvă și patru copii. Primăria i-a plătit înmormântarea.

CE A RĂMAS

Ce a rămas? Mamaia, cea mai cunoscută stațiune de pe litoralul românesc. Un bust lucrat în 1910 de sculptorul Dimitrie Paciurea, aflat azi în fața sediului administrativ al orașului. Casa familiei, de pe bulevardul Tomis nr. 110, este monument istoric din 2014. Iar Școala Normală pe care a condus-o se numește azi Colegiul Național Pedagogic „Constantin Brătescu".

Ce a lăsat Dobrogei

- A pus bazele stațiunii Mamaia, deschisă în vara lui 1906.
- A modernizat Constanța: străzi drepte, iluminat public, prima uzină electrică, faleza.
- A trasat planurile primelor școli din Dobrogea și a condus prima școală normală din Constanța.

CAPITOLUL X

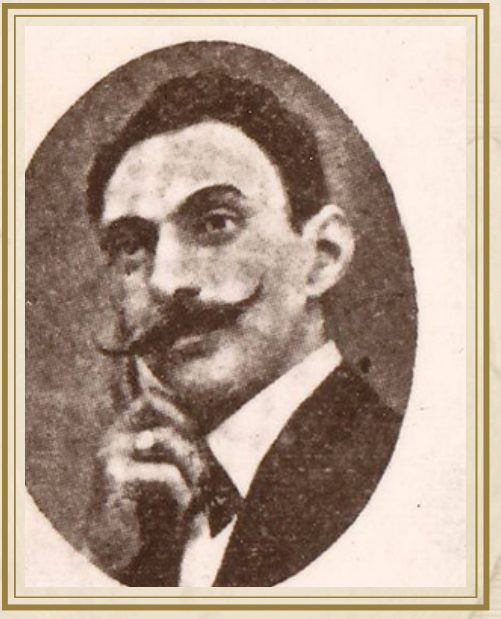

Daniel Renard

1871 – 1954 · Cazinoul din Constanța

15 august 1910, Constanța. Pe faleză se inaugurează noul Cazino, în prezența principelui Ferdinand. Era, scrie Adevărul, cea mai mare clădire de acest fel din România.

Omul care a desenat-o nu mai conduce însă șantierul. Cu aproape zece luni înainte, Consiliul comunal îi luase dreptul de a mai dirija lucrările.

CUM S-A AJUNS AICI?

Daniel Renard s-a născut în martie 1871, la Dragomirești. Tatăl lui, Prosper Renard, era elvețian. Conducea acolo o fabrică de lumânări, iar mai târziu a fost inspector la Compania Wagons-Lits, la București. Mama, Petra Ionescu, era româncă.

A studiat arhitectura la Paris, la École des Beaux-Arts, în atelierul lui Julien Guadet, unul dintre marii profesori ai școlii. În 1900 a lucrat la Pavilionul României de la Expoziția Universală din Paris.

Întors acasă, a ales un stil abia apărut în Europa: Art Nouveau. Linii curbe, motive din natură, fier forjat unduit. Pentru România acelor ani, era o noutate îndrăzneață.

CAZINOUL DE PE FALEZĂ

Pe 23 februarie 1903, poliția din Constanța trimitea primarului lista arhitecților autorizați să facă planuri în oraș. Printre ei: „D-l Daniil Renard, din strada Romană Nr. 30".

Pe 23 iulie 1903, primarul liberal Cristea Georgescu a semnat cu el contractul pentru un cazino nou. Renard avea 32 de ani. Locul ales era un promontoriu de pe malul mării, o zonă câștigată din mare.

Promenada și terasa din jur au fost proiectate de Anghel Saligny, iar fundațiile au fost făcute de Direcția construcției portului.

Apoi a intervenit politica. Liberalii au pierdut puterea, iar conservatorii l-au îndepărtat pe Renard. S-a spus că avea greșeli în proiect. Doina Păuleanu, autoarea unei cărți despre Cazinou, arată că era „o mistificare a adevărului": calculele lui fuseseră corecte și aprobate.

Proiectul a trecut la arhitectul Petre Antonescu, adept al stilului neoromânesc. El a turnat o altă fundație, pentru o clădire cu totul diferită.

Când liberalii au revenit, Renard a fost repus în drepturi. A turnat o a treia fundație și a ridicat Cazinoul după planul lui. „Așa se face că fundațiile Cazinoului au fost modificate de trei ori", scrie Adevărul.

Clădirea a ieșit plină de mare: scoici, delfini care sar, plante ca niște alge, valuri. Ornamentele trimit și la legenda argonauților: berbecul, corabia, catargul. Spre mare se deschide o fereastră uriașă, în formă de scoică.

La parter erau un hol de primire, o scară monumentală cu trei rampe, o sală de lectură, săli de joc și o sală de biliard. La etaj, sala de spectacole.

Pe 23 octombrie 1909, cu Cazinoul aproape gata, Consiliul comunal i-a retras dreptul de a conduce lucrările. Ministrul de Interne a confirmat decizia în martie 1910.

La inaugurare, Renard nu mai era șeful șantierului. Lucrările costaseră 1.300.000 de lei. În septembrie 1910, la cererea primarului, a întocmit totuși, împreună cu arhitectul Victor Ștefănescu, lista lucrărilor rămase și a luat parte la ele.

RESTUL ORAȘULUI

Renard n-a lucrat doar la Cazino. În 1912, baronul Edgar de Marçay, care avea în concesiune Cazinoul, i-a cerut un restaurant chiar în fața lui. Clădirea adăpostește azi Acvariul din Constanța.

Tot el a proiectat Hotelul Regina, pe strada Nicolae Titulescu, ridicat pe locul vechiului Hotel d'Angleterre. Pe o structură clasică a pus decorații Art Nouveau. În comunism, hotelul s-a numit „Intim".

În 1905, Al. Logaridis cerea voie să-și reconstruiască imobilul din Piața Independenței, după „planul noii clădiri, proiectat de Dl. Renard". Clădirea nu mai există.

Documentele publicate de Doina Păuleanu îl leagă și de hala și abatorul din Constanța, de spitalul din Medgidia și de Oieria națională Palas. Tot ea arată că Renard a coordonat clădirile administrative din grădina Belvedere, între care Prefectura.

ULTIMII ANI

Din 1911 a fost arhitect al Ministerului Domeniilor. A intrat în Societatea Arhitecților Români, al cărei vicepreședinte a fost în 1934–1935. Între 1922 și 1927 a lucrat în Franța.

În 1934, a fost chemat înapoi la Constanța. A condus restaurarea Cazinoului, avariat în Primul Război Mondial.

Ultima urmă sigură a activității lui în România e din decembrie 1935. Sursele dau ca an al morții 1954.

CE A RĂMAS

Ce a rămas? Cazinoul stă și azi pe faleza Constanței, ca simbol al orașului. După cinci ani de restaurare, încheiată în martie 2025, a fost redeschis publicului pe 21 mai 2025. Până la începutul lui septembrie, l-au vizitat circa 150.000 de oameni. Restaurantul din fața lui e Acvariul, iar Hotelul Regina, pe strada Nicolae Titulescu nr. 9, e în restaurare, cu finalizare anunțată pentru 2027.

Ce a lăsat Dobrogei

- Cazinoul din Constanța (1910), cea mai cunoscută clădire Art Nouveau din oraș.
- Restaurantul din fața Cazinoului (1912), azi Acvariul din Constanța.
- Hotelul Regina și clădiri publice: hala, abatorul, spitalul din Medgidia.

CAPITOLUL XI

Panait Cerna

1881 – 1913 · Satul Cerna, județul Tulcea

Leipzig, februarie 1913. Un tânăr român de 31 de ani își susține teza de doctorat în filosofie. Profesorii îl declară doctor „magna cum laude”, în unanimitate.

Pe 26 martie, nici două luni mai târziu, tânărul moare.

Era fiul unui sat din nordul Dobrogei. Și îi purta numele.

CUM S-A AJUNS AICI?

Poetul s-a născut în 1881, în satul Cerna, în nordul Dobrogei. Trecuseră doar trei ani de când Dobrogea revenise României. Pe numele lui adevărat, se numea Panait Stanciof. Numele sub care a rămas în literatură, Panait Cerna, este chiar numele satului natal.

Tatăl lui, tot Panait Stanciof, era învățător. Venise în 1875 de la Șumla, din Bulgaria, ca să predea limba bulgară copiilor din zonă.

Băiatul nu și-a cunoscut tatăl. Mai târziu avea să noteze, scurt: „Tata – mort, fără să-l fi văzut vreodată".

L-a crescut mama, Maria, născută Tașcu. Ea s-a recăsătorit apoi cu Naum Costea, un aromân care lucra pământul și făcea cojoace.

Casa în care s-a născut era o locuință de meșteșugar, ridicată la sfârșitul secolului al XIX-lea. Stă și azi în centrul satului, aproape de biserică.

ELEVUL CARE ÎȘI PLĂTEA SINGUR ȘCOALA

Între 1888 și 1893, Panait a învățat la școala din sat. În toamna lui 1893 a plecat la Brăila, la liceul „Nicolae Bălcescu". S-a întreținut singur.

La Brăila a intrat în „Avântul", o societate pornită în primăvara lui 1896 de elevii din clasele mari. A fost unul dintre membrii ei cei mai devotați.

Scria versuri încă din liceu. A debutat în 1897, la doar 15–16 ani, într-o revistă condusă de George Coșbuc.

În 1900 a ajuns student la București. S-a înscris și la Fizică-Chimie, și la Filosofie, dar a renunțat repede la științe. Coleg de an i-a fost criticul Eugen Lovinescu.

Ca să trăiască, dădea meditații și făcea suplinieri. Era des bolnav. A terminat totuși Filosofia cu „magna cum laude".

Poeziile lui apăreau acum în revistele mari ale vremii, „Convorbiri literare" și „Sămănătorul". În 1909 a publicat și studii despre Eminescu și despre „Faust", opera lui Goethe.

UN SINGUR VOLUM

În 1910, la Editura Minerva din București, i-a apărut primul volum: „Poezii". Avea să fie singurul publicat în timpul vieții.

Printre poeziile cunoscute sunt „Ruga pământului", „Zile de durere", „Floarea Oltului" și „Din depărtare". În ele se simte dragostea pentru oamenii simpli și pentru necazurile țăranului.

În 1912, Academia Română i-a acordat cea mai mare parte din premiul „Adamachi", adică 3.000 de lei. Raportul l-a citit scriitorul Duiliu Zamfirescu.

L-au lăudat oameni ca Titu Maiorescu, I. L. Caragiale, Tudor Arghezi sau geograful Simion Mehedinți.

În iunie 1912 era la Berlin, alături de Alexandru Vlahuță, Barbu Delavrancea, Constantin Dobrogeanu-Gherea și Paul Zarifopol, la funeraliile lui I. L. Caragiale.

Maiorescu l-a și ajutat. Cu sprijinul lui, Cerna a primit o bursă și a plecat la studii în Germania, din 1907. A învățat la Berlin, iar din toamna lui 1910, la Leipzig.

ULTIMUL AN

La Leipzig a scris, în germană, o lucrare despre poezia de idei. L-a îndrumat profesorul Volkelt. Teza a apărut în 1913, la Halle, cu titlul „Die Gedankenlyrik".

În februarie 1913 a devenit doctor. Dar era bolnav de plămâni, iar boala l-a doborât. A murit la Leipzig, pe 26 martie 1913. Nu împlinise 32 de ani.

A fost înmormântat acolo pe 28 martie. Au venit mulți români aflați în Germania, mai ales studenți. Peste câțiva ani, osemintele i-au fost aduse în țară, la cimitirul Bellu din București.

Acasă, despre el au scris Tudor Arghezi, Emil Gârleanu și alții. Volumul lui de „Poezii" a fost retipărit: a doua ediție a apărut în 1914, a patra în 1921. Iar în 1938, la 25 de ani de la moarte, societatea „Prietenii istoriei literare" a făcut un parastas la București. Au invitat-o și pe mama lui, pe cheltuiala organizatorilor.

CE A RĂMAS

Casa din Cerna a devenit muzeu după ce cel mai mic dintre frații poetului a dăruit-o. În sălile muzeului sunt fotografii, documente, diplome și toate edițiile volumului său. Printre obiectele personale se află ochelarii lui și un penar din lemn.

Lângă amintirile poetului, casa păstrează și viața satului: o odaie veche cu mobilă și țesături de la începutul secolului XX, iar în curte, uneltele cu care se lucra pământul în zonă.

Biblioteca Județeană din Tulcea îi poartă numele. De mai bine de patru decenii, tot la Tulcea se ține Concursul Național de Poezie și Eseu „Panait Cerna". Un liceu din Brăila, orașul unde a învățat, se numește și el după poet.

Iar numele unui sat dobrogean a intrat, prin el, în literatura română.

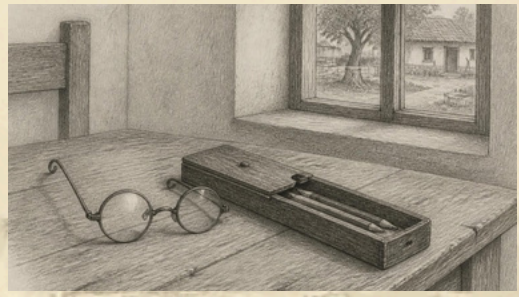

Ce a lăsat Dobrogei

- Numele satului Cerna, purtat ca nume de poet în literatura română.
- Casa natală, azi muzeu memorial și etnografic al satului dobrogean.
- Numele dat Bibliotecii Județene Tulcea și unui concurs național de poezie.